

Verlag symposium

Preventieve Conservering - Hoe behouden we ons beheer?

Het symposium, onder aansturing van dagvoorzitter Greet De Saedeleer, bracht een diverse groep erfgoedprofessionals samen rond één centrale vraag: waar staat preventieve conservatie vandaag, en waar willen we naartoe? Doorheen de verschillende lezingen en het afsluitende panelgesprek ontvouwde zich een rijk en genuanceerd beeld van een vakgebied in beweging.

De dag startte met Marjolijn Debulpaep, die meteen de toon zette. Haar titel – “Preventieve conservatie: 25 jaar evolutie (?)” – bevatte bewust een vraagteken. Is er wel sprake van echte vooruitgang? Volgens haar wel, maar niet zonder kanttekeningen.

Waar vroeger vooral werd ingezet op het herstellen of restaureren van schade, ging men daarna stilletje aan meer en meer inzetten op het vermijden ervan, tevens het moment waarop preventieve conservatie aan belang begon te winnen. Die verschuiving van reactie naar preventie vertaalde zich in een bredere blik: niet langer het individuele object stond centraal, maar ondertussen ook het geheel van processen, infrastructuur en lange termijn-beheer. Tegelijk groeit het besef nu dat perfectie niet altijd de beste oplossing is. Het streven naar bijvoorbeeld stabiele, ideale klimaatomstandigheden heeft plaatsgemaakt voor een meer pragmatische aanpak, gebaseerd op het in acht nemen van alle tien schadefactoren én concrete data. “Perfection is killing”, klonk het treffend.

Toch is deze evolutie niet overal even ver doorgevoerd. Veel instellingen botsen nog steeds op beperkte middelen, en de expertise blijft kwetsbaar. De onzichtbaarheid van preventieve maatregelen maakt het bovendien moeilijk om hun waarde zichtbaar te maken.

Die spanning tussen theorie en praktijk kwam ook terug in de bijdrage van Pascale Van Kerckvoorde, die het had over het beheer van topstukken binnen de Vlaamse gemeenschap. Deze uitzonderlijke objecten – zeldzaam en onmisbaar – brengen duidelijke verantwoordelijkheden met zich mee. Eigenaars moeten zorg dragen voor hun behoud en mogen niet zomaar ingrepen uitvoeren.

Maar wat betekent dat in de praktijk? Uit onderzoek in kerkgebouwen blijkt dat eenvoudige ingrepen vaak al een groot verschil kunnen maken. Tegelijk worden structurele uitdagingen zichtbaar: kennis die verloren gaat bij wissels in vrijwilligers, een gebrek aan documentatie, en het opvallende tekort aan calamiteitenplannen. Hier wordt duidelijk dat preventieve conservatie niet alleen een technische, maar ook een organisatorische en sociale uitdaging is.

Een heel andere schaal werd belicht door Henk Raap van de Koninklijke Bibliotheek. Met meer dan 120 kilometer aan collectiemateriaal staat de instelling voor immense uitdagingen. De

oplossing wordt gezocht in centralisatie: één groot depot met optimale omstandigheden, waar mens en collectie strikt gescheiden zijn.

Deze aanpak vraagt een fundamenteel andere manier van denken. Niet langer vertrouwen op complexe installaties, maar inzetten op robuuste gebouwen en het minimaliseren van risico's. Tegelijk wordt er ver vooruit gekeken: hoe ziet de collectie er over 40 jaar uit, en hoe bereiden we ons daar vandaag al op voor? Het is een verhaal van schaal, maar ook van visie.

Terug naar de dagelijkse praktijk bracht Astrid Decruyenaere een herkenbaar en soms bijna anekdotisch relaas. Haar verhaal maakte duidelijk hoe veelzijdig het werk van een preventieve conservator is. Van werken op hoogte tot omgaan met schimmels, van overleg met collega's tot het coördineren van grootschalige verhuisoperaties – het takenpakket is breed en vaak onvoorspelbaar.

Binnen Musea Brugge staat haar team voor grote uitdagingen: een jonge organisatie, een enorme verhuis van collecties, en tegelijkertijd de druk om meer open en toegankelijk te zijn. Daarbovenop komen verouderde systemen en hoge verwachtingen vanuit bruiklenen.

Haar voorstel om te evolueren naar “gecontroleerd loslaten” vond duidelijk weerklank. Minder krampachtig vasthouden aan strikte normen, meer vertrouwen op data en samenwerking – het zijn ideeën die aansluiten bij een bredere beweging binnen het veld.

Duurzaamheid vormde een rode draad in meerdere bijdragen, maar kwam expliciet aan bod bij M Leuven, waar Benedicte Dierickx het ecoteam toelichtte. Wat begon als een intern initiatief groeide uit tot een breed gedragen beleid, zeker sinds de ambitie om Leuven klimaatneutraal te maken.

Van afvalbeheer tot energieverbruik, van tentoonstellingspraktijken tot transport: overall wordt gezocht naar duurzamere alternatieven. Opvallend is dat ruimere klimaatmarges niet alleen ecologischer zijn, maar vaak ook perfect volstaan voor het behoud van collecties. Toch blijft het zoeken naar evenwicht, onder meer door externe eisen en technische beperkingen.

Tot slot bracht Wim Hoeben een langetermijnperspectief. Zijn terugblik op 40 jaar depotbeheer toont hoe het vakgebied stap voor stap professioneler en complexer werd. Van individuele depots naar grootschalige centra, van intuïtie naar datagedreven beslissingen.

Zijn belangrijkste boodschap? Cijfers zijn onmisbaar. Ze tonen waar middelen naartoe gaan, waar efficiëntiewinsten mogelijk zijn en hoe beleid onderbouwd kan worden. Tegelijk pleit hij voor schaalvergroting en samenwerking, al erkent hij dat ook daar nog veel potentieel onbenut blijft.

In het panelgesprek probeerde Jaap van der Burg al deze lijnen samen te brengen. Er werd gediscussieerd over de rol van vrijwilligers, de nood aan opleiding, en de moeilijk te definiëren rol van de preventieve conservator. Misschien ligt de kracht net in die veelzijdigheid: een mix van technische kennis, strategisch inzicht en sterke communicatieve vaardigheden.

Ook het belang van data en communicatie kwam sterk naar voren. Wie anderen wil overtuigen – van directie tot beleidsmakers – moet niet alleen meten, maar ook begrijpen en kunnen uitleggen.

Misschien wel de meest fundamentele vraag die bleef hangen, was: wat is eigenlijk het doel van preventieve conservatie? Gaat het om het zo lang mogelijk bewaren van objecten, het voorkomen van schade of om het maximaliseren van hun gebruik? En hoe verhouden die zich tot elkaar?

Het symposium gaf geen eenduidige antwoorden, maar maakte wel duidelijk dat het vakgebied volop in beweging is. Tussen ambitie en realiteit, tussen controle en loslaten, tussen bewaren en gebruiken, zoeken erfgoedprofessionals naar nieuwe evenwichten.

Wat vaststaat: preventieve conservatie is essentieel, ook – en misschien net – omdat ze vaak onzichtbaar blijft.